

Economia românească în context european

dr. Gheorghe DOBRE

Repere metodologice

Momentul istoric supus cercetării de față¹ îl constituie anul 1990. Anul anterior -1989- încheie o epocă istorică; anul 1990 deschide o altă epocă. Ultimul reprezintă, astfel, *începutul* unui profund și larg proces transformator în derulare și în prezent, marcând anul de bornă în desfășurarea respectivului proces. Anul 1990 constituie, altfel spus, momentul istoric de referință (an de bază) al evoluției economiei țării noastre în perioada care a urmat. Tot ceea ce s-a întâmplat ulterior în societatea noastră, în general, în economie, în special, derivă din condițiile și împrejurările existente în 1990. Sunt, credem, suficiente argumente care deocamdată, să explice și să justifice alegerea acestui an ca moment central al lucrării pe care o prezentăm aici.

Apoi, să notăm ca și în lucrările anterioare² că datele primare și cele calculate deși sunt exprimate în cifre, prezintă în toate cazurile, valoare de relevanță științifico-economică și, nicide-

cum, o exactitate matematică. Cu toate că provin din surse furnizate de instituții cu autoritate în materie, pe plan național și internațional, ele se înscriu în întregime sub semnul aproximărilor relative. Credem însă că sunt mai mult decât acceptabile pentru asigurarea comparabilității stării economiei românești cu celelalte economii europene, și aceasta în cadrul fiecărui indicator cercetat, în vederea determinării, fie și cu aproximațiile de rigoare, a locului deținut de țara noastră și a decalajelor rezultate din perspectiva locului deținut de aceasta în perimetrul continentului european.

Rezultatele cercetărilor întreprinse de noi le-am înscris în tabele speciale, constituind, în final, conținutul principal al prezentei lucrări. Un aparat științific minim este, în acest caz, indispensabil. Căci în mod deliberat am elaborat tabelele respective independent de orice verbalism sau discurs prozaic, fiind convinși că beneficiarul muncii noastre dispune de capacitatea de a recepta și de a discerne personal informațiile cifrice oferite de noi și de a aprecia singur valoarea acestora, prin prisma sistemului său propriu de valori. Și în cazul de față, ca și în cele anterioare, noi nu ne-am propus să impunem cuiva concluzii, ci să oferim material și informații, ca surse de reflecție pentru toți cei interesați să cunoască și să-și formuleze ei înșiși concluziile proprii asupra problemelor abordate în lucrare.

La cele menționate mai adăugăm că

---

¹ *Expunerea prezentă constituie un rezumat al lucrării cu același nume, din anul 1999 realizată în cadrul programului de cercetare al IEN. Ea se află în curs de pregătire pentru tipar.*

² *Gh. Dobre: "Economia românească în context european 1938" și "Economia românească în context european - 1947", ambele apărute sub egida IEN, în Editura Memoria Oeconomica în 1996 și, respectiv, în 1997. Prima lucrare, cea din 1996 a fost distinsă cu Premiul Academiei Române;*

datele cuprinse în cercetarea de față au fost selectate, prelucrate și prezentate din perspectiva timpului și spațiului istoric concret. Cu alte cuvinte, ele se vor receptate și apreciate în contextul anului 1990 și al spațiului geografic pe care Europa, în ansamblul ei, și țările ei componentefiecare, separat, îl ocupau pe atunci. Orice extrapolare a datelor înainte sau după momentul istoric menționat, ca și transpunerea lor în alte spații decât cele existente în 1990, necesită informații suplimentare și analize corespunzătoare, astfel ca rezultatele urmărite să fie cât de cât semnificative. Altfel, ele au un caracter pur speculativ, livresc și fără o valoare deosebită.

Comparațiile efectuate privesc conexiunile economiei românești cu Europa, în ansamblul ei, și cu fiecare țară componentă, în parte. Cele cu spații geografice întinse și pe alte continente, au rămas în afara demersului nostru din motive lesne de înțeles, după cum nu am putut lua în calcul și alte țări europene. Informațiile de care am dispus au fost ori insuficiente ori nesigure, în privința economiilor țărilor analizate. În schimb am inclus în analize țări care, îndeobște, sunt frecvent neglijate în studii, ca, de exemplu, cel de față. Cazul unor țări baltice este grăitor. În aceeași ordine de idei notăm faptul că ori de câte ori am deținut informațiile respective, de tot atâtea ori am și inclus în analiză situația economiei Republicii Moldova, ajunsă și recunoscută de comunitatea internațională ca stat de sine stătător, independent și suveran.

Cu toate restricțiile aplicate sfera noastră de cercetare are deplină relevanță. Continentul european supus analizei cuprinde țări cu o suprafață însumată totală și cu o populație corespunzătoare de peste 80%. În lucrare

economia României anului 1990 se prezintă în cadrul sferei geografice mai sus precizate într-o perspectivă de studiu comparativ european. Cum scriam încă în volumul din 1996, am pornit astfel de la convingerea că o cunoaștere pertinentă a economiei noastre naționale la un anumit moment istoric, poate să ducă la rezultate relevante, dacă se ține seama, mai ales de conexiunile și dimensiunile ei europene.

Indicatorii determinați și incluși în numeroasele tabele ale lucrării au fost grupați în două mari secțiuni. În prima secțiune am inclus toți indicatorii pe țări, exprimați în mărimi "totale", "absolute", iar în cea de-a doua în mărimi "relative", adică, în cazul de "pe locuitor".

Pentru a recepta mai lesne mesajele pe care indicatorii calculați și prezentați în lucrare le transmit, vom încerca în cele ce urmează să-i semnalăm cititorului câteva interconexiuni româno-europene grupate pe alte două fundamentale secțiuni: potențial și nivel de dezvoltare.

Potențialul natural, uman și productiv-economic

Element de bază al potențialului natural, teritoriul României se întindea pe o suprafață egală cu 4,7% din suprafața totală a 29 de țări europene. O asemenea valoare procentuală situa țara noastră pe locul XI între statele respective.

Cât privește populația - alt element de bază - aceasta prin numărul ei absolut (23,21 mil. de locuitori) se înscria într-o pondere apropiată de cea a teritoriului, adică de 4,8% din populația totală a 24 de țări europene. Locul ocupat, sub acest raport, era însă mai ridicat, și anume VII. Ponderea deținută ca și poziția pe care se situa România pe atunci se datorau faptului că sporul natural era de 3‰ (ceea ce corespundea unui loc VIII într-un total de 21 țări europene. Sporul demografic

menționat era la rândul lui rezultatul unei rate a natalității de 13,6‰ și a unei rate a mortalității de 10,6‰, în primul caz, locul ocupat fiind VI, iar în cel de-al doilea caz XIII-XIV (împreună cu Norvegia), din același număr de 21 de state europene. Să notăm, în același timp, că datele privitoare la cele două cote demografice se încadrau în valori inferioare ratelor medii corespunzătoare atinse de grupul de țări luate în calcul. Constatarea este valabilă, firește, și în ceea ce privește valoarea sporului natural al populației din țara noastră. În România, sporul considerat asigură un contingent relativ mare de populație ocupată. Este grăitor că populația activă a țării noastre, reprezenta în acea perioadă 5,65% dintr-un total de 17 țări europene, între acestea România ocupând locul VII. De altminteri, România avea o rată de ocupare a forței de muncă de 46,7%, din acest punct de vedere depășind media existentă pe ansamblul a 17 țări europene cu 3,4 puncte procentuale, rată care o situa între respectivele țări pe locul IX.

Și ca să întregim imaginea prezentată a potențialului natural și uman să mai notăm că România anului 1990 avea o densitate a populației de 98 de loc./km², ocupând astfel locul XVI din 25 de țări europene. Cifra densității țării noastre era mai mică decât a primei țări clasate, Olanda, cu 268 de loc./km² și cu 5 loc./km² față de media țărilor luate în calcul. Ea era însă mai mare decât densitatea Islandei -ultima țară în clasamentul prezentat - cu 96 de loc./km². Este neîndoiește că în lumina celor expuse România dispunea de un potențial material și uman echilibrat.

Dar ca potențial productiv-economic, indicatorul cel mai edificator îl constituie, se înțelege, produsul intern brut (PIB) total. Datele disponibile ne-au oferit trei estimări ale acestui indicator, toate fiind incluse în prezenta lucrare, fiecare

având semnificația sa proprie, precizată în notele însoțitoare ale tabelelor respective.

Aici am dori să semnalăm doar că în cele ce urmează comentariile noastre se sprijină pe varianta I. Deși nu este lipsită de obiecții, ea este cea mai răspândită în literatură de specialitate, se aseamănă până la identificare cu varianta III (pusă în circulație de o publicație arhicunoscută, "Atlasul anual al Băncii Mondiale"), iar principalele ei caracteristici (pondere și loc între țările continentului european) ca ordine de mărime se apropie cel mai mult de alte estimări ale unor indicatori analitici și chiar descriptivi, incluși și ei în lucrarea de față.

Deci varianta adoptată aici ne relevă, mai întâi, faptul că PIB-ul românesc în 1990, prin dimensiunea sa absolută, deținea o pondere de 1,6% în totalul PIB-ului creat în 23 de țări europene, între acestea țara noastră ocupând locul XIV. Un loc apropiat era deținut de România și după un indicator complementar, ca valoarea adăugată brută a industriei și a agriculturii, estimate împreună. În mod concret este vorba de locul XV între 18 țări europene și, corespunzător, de o pondere de 1,2% din totalul PIB-ului creat de acestea. Explicabil, dacă ținem seama că respectivele ramuri economice, de bază ale economiei noastre naționale, dădeau o producție însemnată, a cărei valoare adăugată brută reprezintă 66,2% din PIB-ul total al țării, că ofereau locuri de muncă unui număr de persoane egal cu 65,6% din totalul populației ocupate a țării.

O contribuție însemnată a avut-o îndeosebi industria. În producția industrială a 18 țări europene, România deținea o pondere de aproape 1,0% (0,9%) și ocupa locul XV. În același timp industria românească oferea 7,5% din totalul populației industriale ocupate în 17 țări europene, sub acest raport

ocupând locul VI. Pe plan național industria noastră crea 48,2% din volumul PIB-ului țării și deținea o pondere de 37% din totalul populației ocupate.

Un aport notabil l-a avut însă și agricultura. Producția ei reprezenta 3,2% din producția corespunzătoare a celorrași 18 țări europene, locul deținut de România fiind de ordinul IX. Concomitent România oferea peste 16% din totalul populației ocupate în agricultura a 17 țări europene, locul deținut fiind II.

Din perspectivă națională este de reținut că producția agricolă a României reprezenta 18% în totalul PIB-ului țării și 28,6% din ansamblul populației ei ocupate.

Ca suprastructură am reținut aici potențialul reprezentat de transportul feroviar. În 1990 România dispunea de o construcție de căi ferate, care prin lungimea traseului folosit reprezenta 4,8% din totalul traseului corespunzător al 22 de țări europene, între care România deținea locul VIII. Pe căile ferate române se derula un trafic de călători reprezentând 7,3% din totalul traficului corespunzător al 26 de țări europene, între acestea țara noastră ocupând locul VI. La traficul de mărfuri pe căile ferate românești, cu o pondere de 10,1% în traficul total de mărfuri din aceleași țări europene menționate, locul ocupat de România este IV.

Se poate spune astfel că în 1990 România sub raportul potențialului ei natural, uman și productiv-economic se situa, de regulă, în prima jumătate a numărului total de țări europene luate în calcul. Altfel spus, țara noastră în acel moment istoric, se număra printre țările cu un potențial economic mediu.

Nivelul de dezvoltare economică

Ca nivel de dezvoltare economică

România prezenta în 1990 o situație fundamental schimbată față de potențialul ei disponibil. Prima indiscutabilă mărturie în acest sens, sunt datele referitoare la PIB-ul pe locuitor din anul menționat. Toate cele trei variante de ale acestui indicator - estimări care provin de la instituții internaționale de prestigiu - fac dovada concludentă că țara noastră se situa pe ultimul, pe penultimul sau pe antepenultimul loc dintr-un grup semnificativ de țări europene (22 de țări, în cazul ultimului loc, 27 de țări, în cazul penultimului loc și 25 de țări în cazul antepenultimului loc).

Constatarea are o credibilitate cu atât mai mare, cu cât alți indicatori analitici sau descriptivi o susțin, prin situarea acestora pe locuri similare în ierarhia adoptată pentru indicatorul sintetic menționat (PIB/loc.). Astfel, după un indicator ca valoarea adăugată brută a industriei și agriculturii, luate împreună și raportate la numărul de locuitori ai țărilor reținute și înscrise în tabelele corespunzătoare din lucrare, România este așezată pe locul XVII între 18 țări europene. Dacă privim numai producția industrială din același punct de vedere, putem observa că aceasta, situează România pe ultimul loc între 18 țări europene. Cât despre producția agricolă pe locuitor aceasta consemna România pe locul XV între același număr de țări.

Pe unul dintre ultimele locuri se situează România și în privința consumului de bunuri materiale. Un caz de cea mai mare relevanță, îl constituie indicatorul referitor la disponibilul de bunuri materiale pe locuitor. Acesta înscrisa România pe locul XVII între 18 țări europene, adică pe penultimul loc.

Alți numeroși indicatori redați în lucrare susțin indubitabil constatările de mai sus, constatări care duc la concluzia

că România anului 1990, sub raportul nivelului de dezvoltare economică, se situa pe o poziție marginală, periferică în cadrul continentului european.

Însă dincolo de o astfel de poziție interesul lectorului va fi captat, neîndoielnic, și de mărimea decalajelor înregistrate între nivelul țărilor europene situate pe locuri fruntașe și nivelul românesc. În lucrare există extrem de numeroase ilustrări ale decalajelor în cauză și a dimensiunilor lor. De exemplu, PIB-ul pe locuitor în Elveția - țară fruntașă - și în România, relevă un decalaj de 20,79:1, de 5,02:1, sau de 20,28:1, în concordanță cu diferitele estimări existente ale acestui indicator. Apoi decalajul în domeniul producției industriale este de 9,9:1, iar în domeniul producției agricole pe locuitor de 4,9:1.

Disparitățile existente la produsele industriale și agricole, atestă și ele, cel puțin ca ordin de mărime, datele de mai sus. Astfel, în producția de energie electrică, decalajul era de 10,34:1, la producția de cărbune net de 9,58:1, la gaze naturale de 7,95:1, la minereu de fier de 20,90:1, la oțel de 22,23:1, la aluminiu de 26,37:1, la autoturisme de 16,97:1, de zahăr de 4,69:1 etc. În producția agricolă, cum ar fi, de pildă, producția de cartofi, decalajul era de 6,94:1, la sfeclă de zahăr de 4,55:1, la grâu de 2,51:1, la porumb de 1,45:1 ș.a.m.d. În producția animală cota pe locuitor evidențiază un decalaj de 8,94:1, la producția de lapte (pe locuitor), și de 3,06:1 la producția de lână brută.

Noi decalaje substanțiale apar și în alte domenii, cum ar fi speranța medie de viață la naștere, care se înscrie într-o valoare de 1,12:1.

Câteva explicații cauzale

Cea mai generală aserțiune explicativă ar putea fi formulată astfel: slaba valorificare a potențialului uman. Este edificator că rata de valorificare a acestui potențial era în România de 0,5%, în timp ce în Germania (poziționată de primul loc) era de 1,4%, ceea ce însemna o cifră de 2,8 ori mai mare, adică un decalaj de 2,8:1.

În aceeași direcție explicativă se înscrie și insuficienta deschidere externă a economiei noastre naționale, altfel spus participarea scăzută a producției românești la schimbul de valori internaționale.

Este concludent că ponderea importurilor românești în PIB național era de 24,2%, valoare care situa țara noastră pe locul XII, într-un număr de 19 țări europene, iar exporturile dețineau o pondere de numai 15,6%, coborând locul României pe poziția XVI, în cadrul aceluiași grup de țări europene. De altfel, în valoarea exporturilor pe locuitor a 22 de țări europene, România ocupa locul XXII, iar în cea a importurilor se situa pe locul XXI, în cadrul aceluiași grup de țări europene.

Ambele explicații își aveau temeiul în nivelul extrem de scăzut al productivității muncii sociale. Potrivit acestui indicator, țara noastră realiza o productivitate care o situa pe locul XVII dintr-un număr de 17 țări europene, adică pe ultimul loc, decalajul acestora față de România fiind de 19,4:1, dacă facem comparație cu Germania -țară fruntașă - și de 10,1:1 în cazul comparației cu media tuturor celor 17 țări europene luată în calcul.

În industrie situația era aceeași. Între cele 17 țări europene, luate în calcul, România deținea locul XVI, adică ultimul loc, iar decalajul era de 20,7:1 (prima țară, în cazul de față fiind Germania). Nici în agricultură situația nu era mai bună. Între aceleași 17 țări europene,

România ocupa locul XV, adică penultimul loc, decalajul - comparativ cu Olanda- fiind de 19,1:1.

În detectarea condițiilor și împrejurărilor care au concurat la această situație trebuie ținut seama de mai multe elemente.

După cum arătam, România avea o populație ocupată care reprezenta 46,7% din totalul populației sale totale. În concordanță cu acest indicator, ea se situa pe locul IX dintr-un grup de 17 țări europene, decalajul față de ocupanta primului loc (Danemarca) fiind de 1,11:1. Judecând după consumul de energie primară pe locuitor țara noastră, deținea însă locul XVIII dintr-un grup de 21 țări europene, iar decalajul față de Luxemburg (țară fruntașă la acest capitol) se ridica la 4,18:1. Dar, mai important este de remarcat faptul că în România eficiența respectivului consum

de energie primară era foarte scăzută. Elveția, de exemplu, țară fruntașă în materie, la un kg.de cărbune convențional consuma pe locuitor energie primară din care obținea 8,6 unități de PIB pe locuitor, în timp ce România obținea abia 0,52 de unități de PIB pe locuitor, decalajul fiind în cazul de față de 17,2:1. Aceasta, în condițiile în care țara cantoanelor realiza un consum de energie primară în proporție de 74%, din import pe când România, potrivit datelor statistice oficiale, avea o producție cu 7% mai mare decât consumul de energie primară pe locuitor.

Reiese astfel că după nivelul dezvoltării economiei, oricare ar fi unghiul din care este analizat, România ocupa locuri mărginașe în ierarhia europeană, fiind o țară rămasă în urma țărilor dezvoltate industrial europene.